

УДК: 338.2

О.В. Гаврилюк

DOI: 10.36919/2312-7812.4.2022.05

ПОСТВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА НАПРЯМИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Війна з російськими окупантами завдала величезних матеріальних і моральних збитків українському народу. Після перемоги доведеться вирішувати велику кількість складних соціально-економічних завдань, що потребуватиме масштабних коштів, правильного вибору та дотримання пріоритетів і необхідності передбачення багатьох сценаріїв подальшого розвитку.

Стаття присвячена висвітленню наслідків і перспектив політико-економічного розвитку на етапі відновлення України з ідентифікацією гіпотетичних ризиків і обґрунтування напрямів мінімізації останніх. Аргументуються тези щодо неможливості перспективного надходження масштабного іноземного капіталу у вигляді прямих інвестицій, непевності стосовно отримання необхідних фінансових коштів і особливо — що відбудова економіки відбуватиметься насамперед за рахунок національних зусиль.

Доведена нереальність перспективного отримання великого обсягу прямих капіталовкладень внаслідок несприятливого інвестиційно-підприємницького клімату (корупція, рейдерство, відсутність повноцінної інфраструктури, недосконала нормативно-законодавча база тощо), а також зруйнованої економіки України з непевними можливостями отримання повернень від інвестування. Показано, що отримання зовнішнього фінансування і матеріальної допомоги, від яких критично залежить Україна, багато в чому детерміновано такими факторами, як позиція/політика окремих країн, отримання репарацій від заморожених російських активів, забезпечення прозорого використання отриманих коштів і неможливості нецільового та недобросовісного їх використання. З метою уникнення останнього, запропоновано використання технології блокчейн і укладення смарт-контрактів.

Акцентовано увагу на необхідності дотримання коректних взаємин із зарубіжними партнерами внаслідок імовірного поствоєнного зняття санкцій з країни-агресора, проблем з українськими біженцями. Показано, що успішність відновлення України щільно пов'язана з запровадженням та суворим дотриманням селективної галузевої політики.

The war with the Russian occupiers caused enormous material and moral damage to the Ukrainian people. After the victory a large number of complex socio-economic tasks will have to be solved, which will require large-scale funds, the correct choice and adherence to priorities and the necessity to forecast many scenarios of further development.

The article is devoted to the coverage of the consequences and prospects of political and economic development at the stage of recovery of Ukraine with the identification of hypothetical risks and justification of directions for minimizing the latter. Theses are argued regarding the impossibility of prospective inflow of large-scale foreign capital in the form of direct investment, uncertainty regarding obtaining the necessary financial funds, and especially the reconstruction of the economy, primarily will be held by the expense of national efforts.

The unreality of the prospective receipt of a large volume of direct capital investments due to the unfavorable investment and business climate (corruption, raiding, lack of a full-fledged

* Стаття базується на основі виступу на пленарному засіданні Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Питання відбудови економіки України (область, місто, ОТГ) в контексті міжнародних інвестиційних стратегій відновлення» у ПВНЗ «Європейський університет» 10 листопада 2022 р.

infrastructure, imperfect regulatory and legislative framework, etc.), as well as the destroyed economy of Ukraine with uncertain possibilities of receiving returns from investments, has been proven. It is shown that receiving external financing and material aid, on which Ukraine critically depends, is largely determined by such factors as the position/policy of individual countries, receiving reparations from frozen Russian assets, ensuring transparent use of the received funds and the impossibility of improper and dishonest use of them. In order to avoid the latter, the use of blockchain technology and the conclusion of smart contracts is proposed.

Attention was focused on the need to maintain correct relations with foreign partners due to the probable post-war lifting of sanctions from the aggressor country, problems with Ukrainian refugees. It is shown that the success of Ukraine's recovery is closely related to the introduction and strict observance of a selective industry policy.

Ключові слова: іноземні інвестиції, фінансування, рейдерство, блокчейн, біженці, пріоритети, селективна політика.

Keywords: foreign investment, financing, blockchain, raiding, refugees, priorities, selective policy.

Постановка проблеми. Наразі Україна переживає важкі часи у війні з російською країною-агресором. Після перемоги постануть не менш складні завдання поствоєнного відновлення, що напрочуд гостро актуалізує необхідність передбачення багатьох сценаріїв і проблем, напрямів їх вирішення, професійної розстановки пріоритетів та векторів подальшого розвитку. Непересічне значення належить політичній складовій – гострій та водночас чутливій сфері подальших взаємин із зарубіжними державами, особливо тими, які надавали і надаватимуть матеріальну та фінансову допомогу. Априорі вважається доцільним підкреслити, що попри гучні заяви щодо масштабного сприяння у відновленні економіки України, виходити з кризи останній доведеться самотужки** – насамперед за рахунок самовідданості народу та, що особливо важливо – здійснення професійного посткризового менеджменту та вірного окреслення першочергових пріоритетів у національних інтересах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відносно короткий період війни закономірно позбавляє можливості здійснення фундаментальних досліджень і ґрунтового аналізу щодо її наслідків. Проте наявність численних статей і дописів у вітчизняних і зарубіжних періодичних виданнях, опрацювання документів і резолюцій міжнародних форумів найвищого рівня на кшталт саміту G-20 15-16 листопада 2022 р., рішень Ради Безпеки ООН, Парламентської асамблеї НАТО в Мадриді 18-21 листопада 2022 р., Міжнародної конференції з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference) 4-5 липня 2022 р. у м. Лугано (Швейцарія) та інших, даних міжнародної та національної статистики, ретроспективного та поточного аналізу зовнішньополітичних, економічних і фінансових аспектів дають можливість окреслити та оцінити перспективи/сценарії поствоєнного відновлення.

** Дане положення було оприлюднено на конференції, організованій Європейським банком реконструкції та розвитку «Економіка України: стабілізація, відновлення та роль ЄБРР» 7 грудня 2022 р. і знайшло підтримку ряду учасників [1].

Мета статті полягає у висвітленні наслідків і перспектив політико-економічного розвитку на етапі відновлення України з ідентифікацією гіпотетичних ризиків і аргументацією щодо мінімізації останніх. Масштабність та багатоаспектність проблеми, а також обмеженість рамок статті, детермінують потребу концентрації уваги на авторському баченні головних напрямів, як будуть наведені нижче.

Виклад основного матеріалу. Війна стала потужним стрес-тестом для всіх сфер економіки, внутрішньої та зовнішньої політики багатьох держав. Якщо звернутися до назви конференції, де задекларовані інвестиційні стратегії відновлення (саме інвестиційні, та ще й міжнародні — *підкреслено мною, О.Г.*), то вважається доцільним аргументувати неможливість перспективного надходження масштабного іноземного капіталу у вигляді інвестицій і висловити сумніви щодо отримання необхідних фінансових уливів. Останнє, зокрема, підтверджується долею Будапештського меморандуму, укладеного 5 грудня 1994 р., в якому були зафіксовані зобов'язання зберегти суверенітет України та забезпечити недоторканість її кордонів — ніхто із підписантів не виконав домовленостей. Інший приклад — анексія Криму із слабкоефективними санкціями проти Росії, які в деяких випадках за рахунок політики імпортозаміщення лише зміцнили ряд секторів її економіки. Сюди ж можна віднести задекларовані розпливчасті наміри у контексті надання фінансової допомоги Україні на конференції у м. Лугано (Швейцарія), запевненнями на міжнародних форумах різного рівня, а також можливістю гіпотетичного погіршення взаємин із рядом країн у результаті відміни/пом'якшення антиросійських санкцій та проблем із українськими біженцями.

Інвестиції — вічний феномен, існуватимуть завжди, але здійснюватимуться далеко не завжди. Існує ряд базових умов їх надходження до будь-якої економіки. Образно кажучи, «гроші йдуть до грошей»: не вкладатимуться масштабні кошти до депресивних економік, тим більше до країн, де йде війна, із зруйнованою інфраструктурою, низькою купівельною спроможністю населення, непевними перспективами повернення прибутків від вкладень і, звичайно, ризиком створення конкурента. Закономірний чинник, що обумовлює здійснення зовнішнього інвестування, становить економічна стабільність, виходячи з чого, не варто розраховувати на надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за наявності кризових явищ в економіці. Обов'язково враховується й політична стабільність, яка також відсутня. Політична нестабільність асоціюється з політичним ризиком — негативним сприйняттям внутрішньої нестабільності, передбачуваних або непередбачуваних дій уряду, зміни урядів, загроз націоналізації.

Після проголошення незалежності України декларувалися численні спроби залучення іноземного капіталу. Поширену тезу складала можливість/потреба економіки країни щодо абсорбування 350 млрд. дол., але за весь час найвищий обсяг річних надходжень склав лише 10,9 млрд. дол у 2010 р., що в десятки/сотні разів нижче порівняно з багатьма країнами [2; 3].

За всі роки незалежності Україна не створила повноцінного ринкового середовища, не здобула досягнень у забезпеченні інвестиційної привабливості. Згідно численних оцінок багатьох установ та рейтингових агенцій на кшталт Всесвітнього економічного форуму, Control Risks (Великобританія) та інших, Україну віднесено до країн із значним рівнем політичних та економічних ризиків — де іноземний бізнес зіштовхується з відсутністю гарантування безпеки довгострокових активів, а вітчизняний

потерпає від свавілля бюрократії та силових методів. До ризиків віднесено корупцію, наявність впливових і антагоністичних лобістських угруповань, відсутність адекватних законодавчих гарантій, слабкість політичних інституцій, примхливе ведення політики, неефективну юридичну систему, складну бюрократію й нечіткі норми, що регулюють бізнес. Мають місце захоплення активів, рейдерство, націоналізація, динаміку яких характеризує рис. 1.

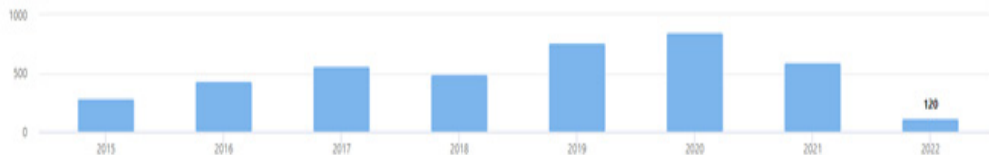

Рис. 1. Кількість рейдерських атак в Україні [4].

За п'ять років кількість кримінальних проваджень за рейдерство виросла у 2,5 рази: з 290 справ за 2015 р. до 849 у 2020 р., й тенденція на збільшення зберігається. Про кількість справ, що розглядаються в суді, свідчить рис. 2.

Рис. 2. Кількість справ про рейдерство, що розглядаються в суді [4].

Найчастіше в суді розглядаються справи про рейдерство, що стосуються статті 205 Кримінального кодексу України (ККУ) — підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фопів. З 635 відкритого провадження до суду дійшло 381 справи, або 60%. Справи, що пов'язані з 206 статтею ККУ — протидія господарській діяльності та протиправне заволодіння майном — до суду майже не доходять.

Рейдерство погіршує інвестиційну привабливість та ускладнює ведення бізнесу. До війни щорічна кількість рейдерських атак в Україні зростала, а кількість розглянутих справ в суді складала менше 43% таких випадків. Суттєве зниження кількості кримінальних проваджень з приводу рейдерства у 2022 р. пов'язано з тривалою заборонаю на вчинення реєстраційних дій як у нотаріусів, так і у державних реєстраторів. Крім того, важливим фактором стали більш сувора відповідальність за правопорушення та видозмінена робота судової системи під час війни. Останнім негативним кроком щодо погіршення інвестиційного клімату/іміджу було рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 7 листопада 2022 р. про примусове відчуження у власність держави акцій ПАТ «Укрнафта», ПАТ «Укртатнафта», АТ «Мотор Січ», ПрАТ «АвтоКрАЗ» та ПрАТ «Запоріжжтрансформатор». Акції підприємств, якими володіли приватні особи, перейшли до управління Мініборони України. Причому не було дано жодної прямої відповіді відносно можливостей та

форм компенсації колишнім акціонерам підприємств вартості націоналізованих акцій. Натомість пролунала неясна обіцянка якогось їх «відшкодування» у перспективі. Доводиться констатувати, що репутація України за кордоном є несприятливою, а однією з головних умов інвестиційної привабливості є позитивний імідж. Експерти та інвестори прораховують ризики від вкладення коштів в українську економіку. Ухвалюючи рішення про вкладення коштів, вони насамперед керуються такими критеріями, як прозорість, безпека та надійність, чого не можуть отримати в Україні.

Останнім часом з'явилися документи, спрямовані на залучення іноземного капіталу. В липні 2021 р. було презентовано Національну Стратегію збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну, розроблену за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України» у співпраці з Офісом Національної Інвестиційної Ради, Міністерством економіки України та Офісом із залучення та підтримки інвестицій UkraineInvest [5]. 21 квітня 2022 року Президентом України підписано Указ № 266/2022 «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» [6]. Проте нормалізація інвестиційно-підприємницького середовища потребує не проголошення декларативних намірів, а вжиття дієвих кроків.

Ще одну проблему складає фінансування капіталовкладень. У контексті промисловості прямі інвестиції — це довгострокові вкладення, які можуть окупитися через 5-15 років. Але побудова настільки довгострокових планів не видається можливою без впевненості в завтрашньому дні, приміром, щодо можливості відкриття виробництва, надійної логістики, наявності енергопостачання, збуту продукції тощо. Особливо це стосується вкладень в інфраструктуру. Важливо також враховувати, що інвестор зазвичай вкладає в проєкт 30% власних коштів і 70% — позикових. Вартість залучених фінансових ресурсів миттєво зростає щойно кредитор дізнається про наміри інвестора вкласти кошти в економіку країни з досить високим індексом ризику. Приміром, для Німеччини такий кредит коштує 4% річних, тоді як в Україні його вартість одразу зростає до 12-15% [7]. Інвестори не бажають працювати чужими грошима в Україні, для них набагато надійніше інвестувати, приміром, у Румунію та Болгарію, які входять до складу ЄС. Тому варто усвідомити, що міждержавна економічна конкуренція дуже жорстка, і успішне залучення зовнішніх коштів потребує оперативного свідчення/демонстрації своїх переваг і гарантій. Згідно численних заяв українського офіціозу, країна рада бачити іноземного інвестора, але в реальності ці заяви не знаходять підтвердження. У даній площині постає низка інших проблем. Йдеться насамперед про відсутність у чиновницького апарату мотивації до реалізації глибоких реформ. Останнє вибудовано на базі надзвичайно високого (якщо не суцільного) рівня безвідповідальності осіб, що приймають рішення. Також не виключено, що чиновники або олігархи в Україні, що наближені до владних структур, не зацікавлені в появі на своїй території конкурентів.

Масштабні зовнішні фінансові впливання мають місце і відбудуться в перспективі, але неможливо спрогнозувати їхні терміни повернення та способи розрахунків. Наразі існує велика залежність від зовнішніх джерел фінансування і зовнішньої матеріальної допомоги для покриття дефіциту державного бюджету, так і оборонних потреб відбудови національної економіки. Згідно оцінок віце президента Світового банку А.Б'єрде від 3 грудня 2022 р., повоєнна відбудова України коштуватиме близько 500-600 млрд. євро [8]. Але зовнішні кредити, на відміну від інвестицій, треба віддавати,

та ще й з процентами, що посилює зовнішню заборгованість. Так, країна-агресор, як правонаступниця СРСР, лише в 2006 р. погасила радянський борг за ленд-ліз. Україна щомісяця витрачає 230-250 млрд грн., близько половини цієї суми спрямовується на оборону. Брак коштів компенсується за рахунок західних партнерів — частина у формі грантів (у вересні 2022 р. — 72,5 млрд грн), але переважна більшість надходжень здійснюється у вигляді кредитування. Як наслідок, щомісяця борг збільшується на десятки мільярдів гривень.

У перспективі передбачені відповідні запозичення, але вони не є певними і не означають стовідсоткового зобов'язання зарубіжних партнерів. Більше того, слід усвідомити, що певні політичні процеси (зокрема, обструктивна позиція Угорщини з багатьох питань) можуть зупинити чи відкласти надання допомоги. Відтермінування надходжень може призвести до касових розривів, коли, приміром, обіцяні на січень кошти будуть отримані в березні, а січень-лютий доведеться обійтися без них. У даному випадку доведеться розраховувати на власні сили — насамперед за рахунок скорочення видатків, позаяк ресурс для підвищення податків відсутній.

Одним із шляхів вирішення проблеми вважається використання репарацій. 14 листопада 2022 р. Генеральна Асамблея ООН на 11-й надзвичайній спеціальній сесії більшістю голосів ухвалила резолюцію «Забезпечення засобів правового захисту та репарацій у зв'язку з агресією проти України». Генасамблея визнала, що Росія має бути притягнута до відповідальності за порушення міжнародного права, зокрема, її агресію, а також міжнародного гуманітарного права і прав людини. Відповідно, юридичні наслідки для РФ мають включати відшкодування збитків, завданих Україні. У резолюції було наголошено, що Генасамблея «визнає необхідність створення у співпраці з Україною міжнародного механізму відшкодування збитків» [9]. Документ містить рекомендації державам щодо створення міжнародного реєстру таких збитків для документування доказів та інформації щодо шкоди, втрати або каліцтва, заподіяних війною фізичним і юридичним особам, а також державі Україна.

У різних країнах світу заморожено російських активів на суму близько 500 млрд дол. США: кошти, нерухомість та інше майно приватних осіб, переважно російських олігархів, а також золотовалютні резерви Центробанку РФ за кордоном. Проте з їх передачею на потреби України існуватиме низка складнощів, насамперед через відсутність процедур, що пов'язані з можливістю їх отримання. Розробкою та впровадженням має займатись кожна держава окремо. В одних країнах для цього потрібні рішення судів, а в інших — зміна національного законодавства. Це, як мінімум, процес не одного місяця, якщо не декількох років. До того ж, на ці гроші цілком можуть претендувати бізнесмени з інших країн, які постраждали через державний бандитизм РФ — ті ж власники літаків, які були «націоналізовані» Росією. Створення дієвого компенсаційного механізму, який дозволить отримувати відшкодування збитків, завданих російською агресією, насамперед потребує політичної волі держав-учасниць. Вважається, що головним інструментом вирішення буде підписання міжнародного договору, який передбачатиме зняття імунітету з коштів РФ таї направлення їх постраждалим громадянам і юридичним особам, а також на відновлення інфраструктури та фізичних активів. Інший варіант — прийняття відповідного закону у кожній юрисдикції, де були заморожені кошти. В окремих країнах (Канада) подібні законопроекти вже зареєстровані.

Міжнародний договір — ключовий документ, який стандартизує процес передачі російських репарацій. У ньому має бути прописано критерії заявників на компенсацію (зокрема, для громадян, бізнесу, муніципалітетів) та прозорий механізм виплат. Не виключено, що підписантами договору стануть всі країни G7, адже саме у них зосереджено найбільшу кількість заморожених російських активів. Після укладання договору його мають ратифікувати всі країни-учасники, для чого доведеться вносити зміни до національного законодавства. Поки такий крок зробила Канада, законодавчі ініціативи існують у конгресі США. Окрему директиву готує Європейський Союз.

Лідерство у західному світі щодо створення відповідних механізмів конфіскації російських активів та подальшої передачі цих ресурсів для потреб відновлення належить Канаді, яка стала першою країною, яка законодавчо прописала можливість використовувати на підтримку України конфісковані російські активи, які потрапили під санкції через війну. Відповідні поправки були прийняті до закону «Про спеціальні економічні заходи» (Special Economic Measures Act) Сенат Канади затвердив 23 червня 2022 р. [10; 11]. Це стане прецедентом конфіскації коштів агресивних диктатур на користь жертв цих режимів.

Міжнародний реєстр збитків має містити всеосяжні дані про завдану шкоду під час війни □ збитки, завдані українським громадянам (у т.ч. злочини сексуального характеру), бізнесу, інфраструктурі країни, екології, муніципалітетам та державі загалом. Існують дві перешкоди, які можуть уповільнити надходження цих грошей на українські потреби. Перше — темпи продажу негрошових активів. Після затвердження реєстру відбудеться оцінка потенційної вартості цих активів та визначено процедуру продажу на аукціоні. Продаж негрошових активів може розтягнутися на кілька років, тому ці кошти Україна отримуватиме дуже поступово. Друге — щодо грошових активів — визначення механізму розподілу та отримання коштів. Український уряд об'єктивно не вселяє довіри в якості розпорядника коштів, через що не можна ідентифікувати отримувача цих доходів — міжнародні організації, які виконують гуманітарні місії чи роботи з відновлення, чи безпосередньо український уряд. І для цього вкрай важливо передбачити антикорупційні заходи.

Ще одна вельми болюча проблема пов'язана із забезпеченням прозорого надходження та використання даних коштів, без «розпилу» і нецільового використання. Наразі 60% національного бюджету фінансується за рахунок підтримки союзників, а конкретно — це кошти платників податків західних країн, без яких Україна програє війну. Будь-яка крадіжка з бюджету (вже мали місце окремі мутні закупівлі на військові потреби) означає фактичну крадіжку західних грошей і закономірно підірве довіру суспільств і виборців держав-партнерів. Головним її наслідком стане неотримання наступних траншів, позаяк жодна країна не ризикуватиме наданням податків своїх громадян у руки недобросовісної влади. В якості одного з виходів вважається доцільним запропонувати запровадження технології блокчейн і укладення смарт-контрактів. Останні можуть використовуватися для вирішення прикладних завдань, зокрема, в міжбанківських і фінансових розрахунках в міжнародних холдингах і групах. Перевагами такої технології є швидкість, прозорість, доступність, надійність і дешевизна. До головних особливостей блокчейн технології належать:

- прозорість — зберігаються дані про всі проведені операції за всю історію;

- стабільність — після додання даних до реєстру, їх неможливо видалити або змінити «заднім числом»;
- незалежність — інформація зберігається не на одному центральному сервері, а на безлічі комп'ютерів учасників мережі;
- децентралізованість: операції проходять без посередників;
- розподіленість: реєстр поширюється по всій мережі, що ускладнює процес втручання.

Слід акцентувати увагу на необхідності дотримання коректних взаємин із зарубіжними партнерами. Поствоєнний розвиток може супроводжуватися поступовим зняттям санкцій з країн-агресора, що є цілком зрозумілим з точки зору мотивації західного бізнесу. Останній внаслідок санкцій втратив величезний ринок, внаслідок чого західні компанії отримали масштабні збитки. Ризик полягає в можливому наполегливому наполяганні України щодо недопустимості цього, у результаті чого станеться погіршення стосунків і як наслідок — анулювання/скорочення задекларованих коштів на відновлення економіки. Вже зараз констатується флуктуація відношення до України. Так 5 листопада 2022 р., на шпальтах впливової газети The Washington Post (США) пролунала теза: «Втома від України — це реальна проблема для деяких наших партнерів» [12].

На конференції у м. Лугано (Швейцарія, 4-5 липня 2022 р.) за участю високопосадовців різних рівнів з нашої країни та Євросоюзу, а також фінансистів, бізнесменів, громадських діячів українська влада презентувала масштабний план відновлення країни на суму близько 750 млрд дол. Документ налічував понад 2000 сторінок та містив перелік можливих проектів у різних галузях. У підсумковому документі представники понад 40 країн світу і близько 20 міжнародних організацій оприлюднили рішення підтримувати Україну на шляху відновлення після військової агресії рф. Було обіцяно надання «скоординованої політичної, фінансової та технічної підтримки з цією метою». Але насправді усе це можна ідентифікувати лише як слова: правильні, але туманні та розпливчасті, а прикінцевий документ складає собою не проєкт, а декларацію про наміри. Аргументацією слугують головні його положення, зокрема:

1. Партнерство (Partnership). Передбачає, що Україна очолюватиме процес відновлення і втілювати його спільно з міжнародними партнерами. Регулярно буде відстежуватися поступ, прогрес і фінансові потоки.

2. Фокус на реформах (Reform focus). Взаємозалежними речами є відновлення, стійкість, тривалість, а також продовження та поглиблення реформ.

3. Прозорість, підзвітність та верховенство права (Transparency, accountability and rule of law). Цей процес включно з забезпеченням незалежної судової системи, а також боротьба з корупцією мають включати підзвітність.

4. Демократична співучасть (Democratic participation). Процес відновлення буде не централізованим, а засновуватиметься на демократичній участі, а також участі місцевих громад.

5. Залученість широкого переліку стейкхолдерів (Multi-stakeholders engagement). Передбачає залучення численних зацікавлених сторін та має сприяти участі міжнародних гравців зі сфер бізнесу, громадянського суспільства, наукових кіл і місцевих громад.

6. Інклюзивність та гендерна рівність (Gender equality and inclusion). Процес має включати всіх і кожного, зокрема і представників меншин.

7. Стійкість (Sustainability). Реформи не обмежуватимуться змінами інфраструктури й установ. Вони також охоплюватимуть соціальні, економічні, екологічні аспекти, витримуючи принцип «Побудувати краще ніж було» [13].

Певною мірою отриманню зарубіжної допомоги сприяє UNITED24 — спеціальна фандрейзингова платформа для збору пожертв на підтримку України за трьома напрямками: оборона та розмінування, медична допомога, відбудова України. Станом на кінець грудня 2022 р., було зібрано 261, 9 млн. дол. [14].

Чутливе питання подальших зовнішньополітичних взаємин складає проблема біженців. З початку російської агресії у близько 15% населення залишило Україну. Згідно даних ООН, в Європі наприкінці грудня 2022 р. перебувало понад 7,9 млн українських біженців [15]. Алегорично проблему біженців можна порівняти з широко розрекламованим шампунем Head and Shoulders, тільки вже не двох, а трьох-чотирьох-п'яти і т.д. складників в одному. Вважається доцільним передбачити гіпотетичні сценарії перебігу подальших подій:

1. Головне питання полягає у поверненні, яке з високою імовірністю може не відбутися. Світова практика свідчить, що після влаштування в заможних і безпечних країнах лише невелика кількість біженців добровільно повертається до своїх домівок навіть після відновлення безпеки. Приміром, більша частина вихідців з України, які проживають у Польщі (2,3 млн. чол.), підтверджують значне підвищення рівня життя після переїзду. Близько 37% біженців з України в Німеччині хотіли б оселитися там назавжди або на кілька років, ще 34% планують залишитися до кінця війни, 27% ще не визначилися [16].

Чим довше люди перебуватимуть за кордоном, тим більше вони адаптуються й намагатимуться залишитися там назавжди. Крім того, що довше триватиме гаряча фаза війни, то сильніше буде зруйновано вітчизняну інфраструктуру — як виробничу, так і соціальну, передовсім житлову. Зруйноване житло і відсутність роботи закономірно анулюють питання куди і для чого повертатися. Понівечена економіка, ризик затяжного конфлікту та значна невизначеність щодо його остаточного статусу підкріплюють аргумент про небажання більшості біженців повернутися. Виходячи з цього, закономірно можна очікувати, що значна кількість українських біженців залишиться в європейських приймаючих країнах.

2. Прийняття рішення про неповернення до України після війни з високою імовірністю спричинить прагнення до возз'єднання сімей: до жінок, чисельність яких складає переважну більшість біженців, можуть приєднатися їхні чоловіки, які залишилися воювати, за прогнозом автора 500 тис. — 1 млн чол.

3. У випадку повернення постає питання щодо облаштування біженців, які втратили житло (3,5 млн чол.) і роботу із забезпеченням їх гідно оплачуваною працею.

4. У разі неофіційного неповернення (перехід біженців на нелегальний стан, криміналізація) можливе загострення і погіршення стосунків України з державами, які їх прихистили.

З метою мінімізації збитків від неповернення біженців вже зараз потрібно здійснювати моніторинг ринку праці, передбачити, які професії будуть у дефіциті і розробити відповідну стратегію.

Проблеми повоєнного відновлення щільно пов'язані із запровадженням та суворим дотриманням селективної галузевої політики. Світова практика знає успішний досвід післявоєнного відновлення Німеччини, Японії, Італії, Південної Кореї, Ізраїлю, які отримали колосальні руйнування під час воєн, проте вже тривалий час перебувають серед провідних економік світу. Приміром, заслуговує на увагу політика «лазерного променя» Японії, яка базувалася на ретельно відібраних пріоритетах. Її стратегія зводилась до виявлення якого-небудь вузького сектора і по ньому швидкого та комплексного зміцнення позицій на внутрішньому та світовому ринках на основі стимулюючих інструментів (зокрема, пільгового кредитування та оподаткування), забезпечення централізованими ресурсами. Причому відбиралися галузі, технології та види виробництва (електроніка, машинобудування т.д.), які були оптимальними з точки зору фінансових та інших можливостей на конкретний період. Виходячи з цього, в Україні об'єктивізується здійснення селективної політики в державних інтересах. У перспективі відбуватимуться багато нарад, конференцій та інших заходів різного рівня, на яких обговорюватимуться та обґрунтовуватимуться галузеві напрями відновлення — енергетика, агросектор, житлове будівництво, промисловість, ІТ сектор, критична інфраструктура тощо. Але з поміж значної кількості головним буде не тільки правильний відбір пріоритетів з урахуванням можливостей та наявності кваліфікованих кадрів, а й необхідність їхнього подальшого суворого дотримання. Риторичним буде і питання щодо першочергової відбудови підприємств олігархів.

Висновок. Резюмуючи, після закінчення війни не слід сподіватися на масштабну зовнішню допомогу. Певні кошти надійдуть, але здебільшого доведеться здійснювати розбудову самотужки. І в цьому багато буде залежати від наявності професіоналів та прийняття рішень в інтересах держави.

1. Ukraine's Economy: Stabilisation, Rebuilding and the Role of the EBRD. URL: <https://chamber.ua/ua/events/ukraine-s-economy-stabilisation-rebuilding-and-the-role-of-the-ebd-2/>;
2. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>;
3. World Investment Report 2022. International tax reforms and sustainable investment. New York. United Nations Publications. 2022. P.210;
4. Опендатов. Рейдерство в Україні. URL: <https://opendatobot.ua/open/raiders>;
5. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/fdi-strategy/>;
6. Указ Президента України «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» № 266/2022 від 21 квітня 2022 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>;
7. German Credit Risk Analysis: Beginner's Guide. URL: <https://www.kaggle.com/code/pahulpreet/german-credit-risk-analysis-beginner-s-guide>;
8. Ukraine: „Die Entwicklung von 15 Jahren ist ausgelöscht“. URL: <https://www.diepresse.com/6223189/ukraine-die-entwicklung-von-15-jahren-ist-ausgeloescht?from=rss>;
9. General Assembly adopts resolution on Russian reparations for Ukraine. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/11/1130587>;
10. Government of Canada. Canadian Sanctions Related to Ukraine. URL: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/ukraine.aspx?lang=eng;
11. Justice Laws Website. Special Economic Measures (Ukraine) Regulations SOR/2014-60. Special Economic Measures Act. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/sor-2014-60/FullText.html>;
12. Ryan M., Hudson J., Sonne P. U.S. privately asks Ukraine to show it's open to negotiate with Russia. The Washington Post. November 5, 2022. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/11/05/ukraine-russia-peace-negotiations/>;
13. Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022: 'Lugano Declaration' (Lugano, 4–5 July, 2022).